

3. Програма для середньої загальноосвітньої школи. Зарубіжна література. 5-11 класи (2001) // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2001. - № 7. - С. 20-57.
4. Теплинский М. В. Изучение творчества А. П. Чехова в школе. – К.: Радянська школа, 1985. – 184 с.
5. Хализев В. Е. Теория литературы. – М.: Высш. шк., 2000. – 398 с.

УДК 378:821.061.2

Л.О. Донченко

ПЛЕКАННЯ РИС ГАРМОНІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ НА ПРИКЛАДАХ ЖИТТЄТВОРЕННЯ ПИСЬМЕННИКІВ ДОБИ "РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ"

Метафора, в основі якої лежить порівняння молодої парості з юними душами, покликана наснажувати учителів-словесників у їх невтомній діяльності, спрямованій на творення духовного потенціалу покоління, що визначатиме майбутнє України. Нам, викладачам вузів, необхідно плекати буйний цвіт нашої нації – студентство, а провідним надзавданням вважати формування гармонійної особистості Вчителя "дня прийдешнього".

Безцінний матеріал для виконання цієї складної програми надає курс історії української літератури 20-30 років ХХ століття. Зрозуміло, що в процесі його вивчення найчастіше увага зосереджується на глибинному аналізі художніх творів, тому образ Автора почасти затінює постать конкретної людини – Письменника. А саме приклад його життєтворення може стати ціннісним орієнтиром, який утворить своєрідну вісь світорозуміння студента-філолога, означить параметри його внутрішнього світу. Тому вдумливий педагог, моделюючи каркас, на який нанизуватиме в запрограмованому ним порядку факти, події, образи, постійно звертатиметься до яскравих виявів особистості Митця, що концентрують у собі його світовідчуття, світосприйняття і світовираження. Передумова нашого успіху – власне захоплення стійкістю духу, ясністю розуму та широтою душі чільних репрезентантів літератури доби "українського Ренесансу".

Пропонуємо окремі фрагменти із нашої цілісної системи виховних моментів, яка впроваджується в лекційних, семінарських та практичних заняттях.

Пам'ятаючи, що Вчитель – це особистість із високим інтелектуальним рівнем, погоджуємось із думкою Ніли Волошиної: "Художня література – цілюще джерело, яке формує національний інтелект. Інтелект нації не може формуватися у відриві від світової цивілізації. Національний інтелект розвивається лише в контексті розвитку всесвітнього інтелекту" [1, 2].

Це твердження, висловлене в ході обговорення концепцій сучасної освіти, було визначальним у діяльності професора Київського університету Миколи Костьовича Зерова.

У статті "Євразійський ренесанс чи пошехонські сосни", підтримуючи позицію М.Хвильового в його орієнтації на "психологічну Європу", відомий неокласик визначав магістральну лінію для своїх молодих сучасників: "Засвоєння величезного досвіду всесвітнього письменства, тобто хороша літературна освіта письменника і вперта систематична робота коло перекладів" [2, 264].

Сам Микола Зеров був взірцем для молоді. Його лекції збирали безліч слухачів, спраглих знань. Його талант і працелюбство вражали. Університетський професор встигав викладати в Київському археологічному інституті, Інституті лінгвістичної освіти, кооперативному технікумі та торгово-промисловій школі... І при такій завантаженості встиг написати цикл блискучих літературознавчих статей "Від Куліша до Винниченка", видати "Антологію римської поезії", де було вміщено переклади творів Капулла, Вергілія, Горация, Проперція, Овідія і Марціала. У збірці оригінальної поезії "Камена" теж був перекладний розділ, де були вміщені зразки класичної латинської поезії.

Літератори "неокласики" орієнтувались на французький Парнас, і їх лідер перекладає поезії Шарля Леконта де Ліля, Жозе-Марі Ередіа, Шарля Бодлера, Еміля Верхарна, Андрі де Ренє. У ті "підлі і скупі часи" М.Зеров заглиблювався в українську історію і оживали голоси славних предків у поезіях "Сон Святослава", "Князь Ігор", "Розмова на пароплаві". Щоб ґрунтовніше осягнути феномен цієї дивовижної людини, студенти отримують різноманітні завдання, зокрема: підготувати доповіді та реферати до семінарських занять на такі теми: "Своєрідність авторського бачення в перекладах поезій Михайла Лермонтова, Івана Буніна, Валерія Брюсова", "Проблема "роль особистості в історії" на матеріалі перекладів драм О.Пушкіна "Борис Годунов" та Ю.Словацького "Мазепа", "Функція містифікаційного образу Грабуздова в літературному житті 20-х років", "Переклади з грецької і латини", "Останні роки життя М.К.Зерова".

Наслідком спільної діяльності викладача зі студентами мусить бути усвідомлення слів Євгена Свєрстюка: "Після цього імені залягає тиша. Щось справжнє – велика тінь – проходить перед нами, і стає незручно за дрібні слова... з кожного поетичного рядка його "вибраного" віє на нас духовною ясністю і спокійною силою, чистою і глибокою. Що залишається поза сумнівами, читаючи Зерова, відчуваєш себе людиною. Очевидно, в його постаті і залишається головним: животворна таємниця збереження особи у всіх її вимірах – за всяких умов!" [4, 25].

Літературні побратими Миколи Зерова – М.Рильський, М.Драй-Хмара, П.Филипович мали блискучу освіту. У спогадах Ю.Клена "Стебло серед поля" "неокласики" постають як люди невичерпної творчої енергії та жорсткої дисципліни. В найнесприятливіших умовах вони не переставали працювати. Викликають живий інтерес дослідження П.Филиповича творчості Т.Шевченка, І.Франка, М.Коцюбинського, О.Олеса. Не втратили актуальності і наукові студії М.Драй-Хмари, присвячені творчості Лесі Українки, проблемам вивчення національної ментальності, компаративні дослідження. Приклади їх невтомної праці є для студентів стимулом у їх подальшій самоосвіті.

Під час вивчення творчості Валеріана Підмогильного актуалізуємо судження Ю.Смолича про його особистість: "Коли б хтось із читачів моїх літературних спогадів та запитав мене, кого з молодих українських письменників двадцятих-тридцятих років я вважаю найбільш інтелектуально заглибленим, душевно тонким, або найбільш інтелігентним, то я б ні на хвилику не задумався і відказав – Валер'яна Підмогильного" [5, 600-601]. Студентів небезпременно дивує його ерудиція і надзвичайна обізнаність з вершинними творами світової класики. Попри закиди критиків у тяжінні до декадансу – скептицизмі та песимізмі – письменник постійно шукав синтезу національного змісту із європейською формою. Психологізм став домінантою його творчості. Він встиг перекласти тексти Вольтера, Д.Дідро, Г.Мопассана, П.Меріме, О.Бальзака, А.Доде, А.Франса. Навіть на Соловках у свої передсмертні часи він продовжував працювати, про що свідчать листи до дружини. Його відданість улюбленій справі є прикладом для початкуючих філологів.

Микола Хвильовий приваблює молодь багатогранністю і пристрасністю творчої натури. У ньому жив той мятежний дух, який кликав до пізнання і відтворення буремної дійсності. Його прозорливість і далекоглядність висвітлювала нові шляхи української літератури: на сяючу вершину була поставлена ідея фаустівської людини. Мрійник і романтик, він любив образ "загірної комуні", "сині далі" майбутнього манили його неспокійну душу. Романтика вітаїзму, філігранний стиль, нестримний політ фантазії, музична інструментованість новелістики імпонують молодим дослідникам його творчості.

Інтерпретація "Санаторійної зони", "Вальдшнепів", "Арабесок" можлива в багатьох аспектах, оскільки поетика цих творів амбівалентна як і зображені в них події та герої. Позначена катастрофічною розбіжністю між ідеалом і дійсністю і душа автора. Для того, щоб студенти осягнули життєву трагедію Миколи Хвильового, рекомендуємо простудіювати статті В.Шевчука, В.Мельника, М.Сулими.

Зрозуміти катастрофу геніального поета, якому судилася доля генія, а він став блазнем при дворі кривавого короля, допоможе літературно-філософська студія Василя Стуса "Феномен доби". З досвіду бачимо, як вражає молодь загроза втрати внутрішньої цілісності особистості, бо це спричиняє крах високих мрій і можливостей. "Від кларнета твого розфарбована дудка лишилась" – з боєм сказав П.Тичині Є.Маланюк. Змушуємо студентів задуматись: чи мав він право на ці жорстокі слова? Відповідь шукаємо у життєвих колізіях і творчості поета. Акцентуємо їх увагу на вірності Є.Маланюка ідеї української державності. Прокляття "степової Еллади" він вбачав у відсутності ієрархії, що закладено в національному характері. Втративши надію побачити з вікон хмарочоса у Нью-Йорку свою вишневу Україну, він шле їй грізні інвективи, щоб розбудити її приспану волю...

Синівську любов до рідної землі пронесли до кінця своїх днів М.Куліш і С.Черкасенко, В.Сосюра і М.Рильський, Є.Плужник і Д.Фальківський, хоч їх світоглядні позиції не відзначались єдністю. Ця думка є наскрізною в лекційному курсі.

На підсумковому занятті обов'язково розглядається питання "Образ України, її минуле і майбутнє".

Вони були лицарями України. А в особистому житті мов Дон-Кіхоти оберігали своїх Дульсіней. У спогадах Тетяни Кардиналовської Сергій Пилипенко постає зразковим сім'янином – ніжним чоловіком і люблячим батьком двох донечок. Навіть на порозі вічної розлуки він оберігав їх спокій.

Згадуючи страшні муки хворого на туберкульоз Є.Плужника, Галина Коваленко підкреслює, що він завжди тримався мужньо, боявся засмутити свою кохану.

Веселим, товариським, делікатним згадує свого чоловіка Григорія Косинку і Тамара Стрілець. Сучасним юнакам варто знати, як ставилися їх кумири до дітей. Час був бурхливий, сім'ї часто руйнувались і письменники ставали вихователями нерідних дітей. Микола Хвильовий дочку Юлії Уманцевої назвав "золотим любистком" в останньому листі, засвідчуючи тим свою довіру і ніжність. Толерантним і милосердним згадує Остапа Вишню пасербниця, яку дотепний гуморист називав Муркотом. Сергій Єфремов довгий час опікувався дітьми Андрія Ніковського – Льодиком і Галею. Суворий з виду С.Пилипенко чотири години прикривав вибите вікно теплушки, щоб врятувати життя чужого немовляти і отримав важку форму запалення легенів.

Прикладом саможертвності є вчинок М.Драй-Хмари, який свідомо стає під кулі енкаведистів, прикриваючи сина свого колеги – Володю, студента Кам'янець-Подільського інституту.

Відомо, що міра доброти людської визначається її ставленням до "братів наших молодших". На сторінках "Щоденника" Сергія Єфремова поруч із записами про справи в Академії знаходимо зворушливі рядки про вірного друга собаку Смушка. У своїх спогадах про будинок "Слово" Володимир Куліш пише: "Вишня мав крім трьох псів для полювання, ще й величезного дога, завбільшки як теля, що називалося Цяця. Хвильовий мав трьох псів виключно для полювання, що називав досить оригінально – Пом, Зав, Бух. Тобто Помішник, Завідуючий, Бухгальтер. Любченко мав прекрасну Ляссі – називалася Пійма. Петро Панч і Олекса Слісаренко мали німецьких вовчурів. Особливо Даго Слісаренка наводив на всіх мешканців і собак жах. Жартували, що Панч подібний до Барона, а Барон до Панча" [3, 110].

Очевидно, що мисливці їздили і на полювання, але найчастіше вони прихоплювали й портативні машинки, привозили додому не лише мисливські трофеї, а й купу веселих і цікавих оповідок. Природа давала їм відпруження, рятувала від езуїтських поглядів, лікувала втомлені душі, дарувала красу ранньої зорі... За далечиною літ ледь мріють зорі їх Душ. Покоління доби українського "розстріляного Відродження", відходячи у небуття творило свій Міф. Їх творче горіння, висота духу, неподолана гідність є для нас орієнтирами на Дорозі, названій Життям.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волошина Ніла. Українська література напередодні реформування освіти // Українська література в загальноосвітній школі. – 2000. – № 4. – С. 2-4.
2. Зеров М. Євразійський ренесанс чи пошехонські сосни // Микола Зеров. Твори в 2-х т. К., 1990. – Т.2. – С. 573-581.
3. Куліш В. Слово про будинок "Слово" // Березіль. – 1991. – № 5. – С. 85-114.
4. Сверстюк Є. І гострої розпуки гострий біль... // Сучасність. – 1994. – № 11. – С. 24-30.
5. Смолич Ю. Розповідь про неспокій триває ... // Смолич Ю. Твори у 8 т. – К., 1986. – Т.7. – С. 600-601.